

KUZHEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ DEMOKRASİSİNİN SAMUEL HUNTINGTON'IN İKİ EL DEĞİŞTİRME TESTİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ*

Arş. Gör. Tuğçe BAYRAM*

Bülent Ecevit Üniversitesi, (tuğcebayram06@hotmail.com)

Yrd. Doç. Dr. Nedret ÇAĞLAR

Süleyman Demirel Üniversitesi, (nedretcaglar@sdu.edu.tr)

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yapılmış olan genel seçimler üzerinden, siyasal sistemin meşruluğunu ve demokrasinin pekişmesini ölçmektir. Bu ölçüm için Samuel Huntington'ın "İki El Değiştirme Testi" olarak Türkçeye çevrilen Two Turnover Test'i kullanılmıştır. Seçim yolu ile iktidarın adil ve barışçı yollardan iki kere değişiminin temel olduğu bu teste göre KKTC tarihinde yapılmış olan seçimler tablo haline getirilerek incelenmiştir. Testin gerekleri doğrultusunda yapılan bu inceleme neticesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin konsolide olmuş bir demokrasiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: KKTC, İki El Değiştirme Testi, Seçim, Demokrasi.

EVALUATION OF TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS DEMOCRACY THROUGH SAMUEL HUNTINGTON'S "TWO TURNOVER TEST" MODEL

ABSTRACT

The purpose of this study is to measure the legitimacy of the political system and the consolidation of democracy over the general elections held in the Turkish Republic of Northern Cyprus. For this measurement, Samuel Huntington's Two Turnover Test, which was translated into Turkish as the "İki El Değiştirme Testi", has been used. According to this test, which is the based of a change of power through fairly and peaceful ways by election twice, the elections made in the history of the TRNC has been made a table and examined. As a result of this examination made in line with the requirements of the test, a positive result has been achieved.

Keywords: TRNC, Two Turnover Test, Election, Democracy.

* Bu makale Arş. Gör. Tuğçe BAYRAM'ın "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Siyasal Sistemin Kurumsallaşma Süreci ve Demokrasinin Konsolidasyonu" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Sorumlu Yazar.

1. Giriş

Demokratik konsolidasyon kavramı, en genel haliyle bir ülkede demokrasinin tüm kurum ve kuralları ile yerleşmesi, pekişmesi olarak açıklanabilir. Yapılan tanım demokrasinin pek çok özelliğini içermekle birlikte bir sürece de işaret etmektedir. Demokratikleşme olgusunun üç temel aşamasından oluşan bu süreç; otokratik rejimlerin liberalleşmesi, demokratik dönüşüm ve demokratik konsolidasyon şeklindedir. Przeworski'ye (1991) göre bu süreç eski rejimin çökmesi ve meşruiyet kaybı, liberal demokratik yapı ve süreçlerin inşası ile yaşanan demokratik geçiş ve son olarak demokratik pekiştirme ile yeni yapı ve süreçlerin zihinlere geri dönüşü olmayacak şekilde yerleşmesiyle “kasabadaki tek oyun” haline gelmesi şeklinde gerçekleşir.

Demokratik pekişmeden bahsedilirken, pekişmenin maksimalist ve minimalist kavramlarından birini seçme gerekliliği doğmaktadır (Özbudun, 2007:8). Buna göre, demokrasinin bir ülkede yerleşip yerleşmemesi, diğer bir deyişle demokrasinin konsolidasyonu, minimalist demokrasi anlayışına göre “demokratik kurumların meşruluğuna yönelik ciddi bir tehdidin bulunmaması, özgür, kısıtlanmasız ve hilesiz seçimlerin yapılarak siyasal partilerin iktidar için halkın oylarıyla mücadele etmesi, halkın parlamentoda vekiller aracılığıyla temsil edilmesi” olarak tanımlanmaktadır (O'Donnell, 1992:48-49). Bu açıdan bakıldığında demokrasinin pekişmesi, seçimler ve temsil üzerinden yapılan sınırlı bir tanım üzerinden ölçülmektedir.

Demokratik konsolidasyonu minimalist demokrasi anlayışı dahilinde seçimler aracılığıyla ölçmeyi amaçlayan İki El Değiştirme Testinin kavramsal dayanağı, pek çok demokratikleşme ölçütünün de temelini oluşturan poliarsî kavramıdır. Robert Dahl'ın poliarsî adını verdiği ve diğer kapsamlı teorik modeller için de temel oluşturan bu kavram (Dahl, 1971) demokrasi için gerekli olan asgari formel koşulları içermektedir (Özalp, 2008: 137). “Çokluğun egemenliği” anlamına gelen poliarsî kavramı, liberal demokrasinin varlığı için “asgari usulü şartlar”ı (tam gelişmiş bir Poliarsî) şu şekilde saymıştır (Dahl, 1971: 3);

- Örgütlenme ve koalisyon kurma özgürlüğü,
- İfade Özgürlüğü (Özgür basın, eleştirme ve protesto hakkı),
- Seçimlerin adil, düzenli ve serbest olması,
- Bütün yetişkinlerin oy kullanma hakkına sahip olması,
- Kamu görevleri için uygunluk,
- Hükümetin seçilmiş görevlilerin elinde olması ve siyasal liderlerin seçmen desteği için yarışma hakkı,
- Alternatif bilgi kaynaklarına erişim ve haberleşme özgürlüğü,
- Hükümet politikalarının oylara ve diğer tercihlere göre şekillenmesini sağlayan kurumların varlığı.

Dahl, poliarsînin özelliklerinden bahsederek demokrasinin varlığının ve demokratik kalitenin ne ölçüde egemen olduğunun anlaşılması için göstergeler sunmakla birlikte demokratikleşme açısından iki temel boyut ortaya koyar; katılma ve muhalefet (rekabet) (Schmidt, 2001:264). Bu şekilde ifade edilen demokratikleşme, siyasal tartışma ve seçim kampanyalarının yürütülmesi açısından zorunlu olan, söz, yayın, toplanma ve örgütlenme gibi kamusal ve siyasal hürriyetleri içermektedir (Huntington, 1996:5).

Demokratik konsolidasyon, demokratikleşme ve kavramsal temellerini oluşturan poliarsî kavramı ile birlikte ele alınan İki El Değiştirme Testi bir sonraki bölümde detaylı olarak açıklanacak ve ilerleyen bölümlerde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) demokrasisi, test dahilinde incelenecektir. Bu çalışma için KKTC'nin seçilmesinde ki temel amaç, uluslararası camiada bağımsız bir ülke olarak sadece Türkiye tarafından tanınmasına karşılık KKTC'nin pratikte sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan laik bir cumhuriyet olarak 32 yıldır varlığını sürdürmesidir. Çalışma ile ulaşılan sonuç, Türkiye için milli bir dava olarak görülen ve uluslararası camiada bir kriz olarak nitelendirilen Kıbrıs Sorununu ele alırken tarafların bağımsız ve demokratik iki eşit ülke olduğu fikrini destekler niteliktedir. KKTC, siyasi ve idari yapılanma açısından çağdaş devletlerin gereklerini yerine getirmektedir. Çok partili bir siyasal sisteme, halkoyuyla seçilen bir cumhurbaşkanına, bağımsız Cumhuriyet Meclisi'ne ve meclise karşı sorumlu bir hükümete, bağımsız mahkemelere ve merkezi ve yerel yönetim birimlerine sahiptir. KKTC demokrasisinin İki El Değiştirme Testi gibi minimalist bir demokrasi ölçümüne tabi tutulması, konsolide olmuş bir demokratik sistem olarak ele alınabilmesi noktasında testin kısıtlılığı sebebiyle yeterli olmamakla birlikte, benzer çalışmalarda da görülebileceği* gibi bir başlangıç teşkil etmektedir.

* İki el değiştirme testinin çeşitli ülkeler bazında uygulamalarını görmek için bkz: Huntington, S. P. (1996). Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma. (Çev. E. Özbudun). İstanbul: Yetkin Yayınları; Lijphart, A. (2014) Demokrasi modelleri: Otuz altı ülkede

2. İki El Değiştirme Testi (Two Turnover Test)

Samuel P. Huntington'ın "Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma" isimli kitabında "Two Turnover Test - İki El Değiştirme Testi" adıyla bahsedilen test, temelde bir ülkede demokrasinin yerleşip yerleşmediğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Huntington, İki El Değiştirme Testini şu şekilde açıklar; "eğer demokrasiye geçiş döneminde yapılan ilk seçimde iktidara gelen parti ya da grup daha sonraki bir seçimi kaybedip seçimi kazananlara iktidarı barışçı şekilde devrederse; seçimi kazananlar da, iktidarı daha sonraki bir seçimi kazananlara barışçı şekilde devrederlerse, demokrasi pekişmiş sayılabilir (Huntington, 1996:259)."

İki El Değiştirme Testinin ölçmeyi amaçladığı asıl konu, yeni demokratik sistemlerde yaşanan hayal kırıklığının davranışsal sonuçları ve bunun neticesinde oluşan sistem içi yanıtların niteliğidir. Söz konusu hayal kırıklığı kendini çeşitli biçimlerde göstermektedir. Siyasetten uzaklaşmak, şüphecilik, iktidarda yer alan parti veya gruba karşı tepki geliştirmek, demokratik sistemin kendisine yönelik tepki geliştirmek ve son olarak kurulu düzene karşı tepki geliştirmek, hayal kırıklığının sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır. İktidara ve kurulu düzene karşı tepki geliştirmek klasik demokratik tepkilerdendir ve demokrasinin niteliği gereği seçimler yoluyla iktidar değişikliğine gidilmesi ile çözümlenebilir. Bu şekilde hükümet politikasında bir iyileşme sağlanmasa dahi değişim sağlanabilir. Demokratik sistem içinde yer alan bu "sistem içi yanıtlar" kurumsallaştığı ölçüde demokrasi pekişmiştir. İki iktidar değişimi testi, bu pekişmeyi ölçmeyi amaçlar. Yöneticilerin seçim yolu ile seçilmesi demokrasinin temelini oluşturmaktadır ve seçilmişlerin iktidarı kendi rızaları ile devretmesi halinde demokrasi gerçektir (Huntington, 1996:258-259).

Seçim yolu ile iktidarın ilk kez değişmesi sembolik bir anlam taşır. İkinci iktidar devri ise; seçilmişler ve seçenler olarak iki ayrı grubun demokrasiyi benimsediğini gösterir. Seçilmişler, tekrar seçilemediğinde makam ve iktidarlarını teslim edecek derecede demokrasiye bağlıdır, seçilmişler ise ister halk olsun ister elitler, demokratik sistem içinde faaliyet göstermektedir. Bu şekilde demokratik toplumlarda aranan özellikler olan siyasal katılma, demokrasinin siyasal kültür ile bütünleşmesi vb gereklerin varlığından söz edilebilir (Huntington, 1996:261).

Aynı şekilde Guillermo O'Donnell, "Illusions About Consolidation" (1996) adlı makalesinde "bir ülkede demokratik rejimin yerleşikleşmesi için seçim ve onu çevreleyen özgürlüklerin kurumsallaşması gerektiğini" belirtmektedir (Karadağ, 2011:30). O'Donnell ayrıca, demokratik olarak seçilmiş bir hükümetin kurulması ile "ikinci dönüşüm" olarak adlandırdığı demokratik konsolidasyon sürecinin önünü açacağını ancak bunun otoriter yönetimden demokratik yönetime geçişten muhtemelen daha uzun ve daha karmaşık olacağını belirtir. İkinci dönüşüm, demokratik olarak seçilmiş bir hükümetten, demokratik bir rejime veya kurumsallaşmış, konsolide olmuş bir demokrasiye doğru yol almalıdır (O'Donnell, 1994:55-56). Burada da görülebileceği gibi demokrasinin konsolidasyonunda seçimler önemli bir yere sahiptir. Huntington'ın iki iktidar değişimi testi, seçme ve seçilme haklarını merkeze yerleştiren minimalist konsolidasyon tanımı içinde yer alır. Buna göre kesintisiz tekrarlanan iki seçim ve yönetimin barışçı yollarla el değiştirmesi, demokrasinin yerleşmiş olduğunun temel göstergesi kabul edilmiştir.

Buna karşılık eleştirmenler, serbest seçimler ve yeni hükümetlerin, hukukun üstünlüğünün garantisi olmadığı savunmuşlardır. Demokratik araştırma alanında, hukukun üstünlüğü kavramı siyaset bilimciler arasında öne çıkmış, işleyen bir demokrasi için önemli bir bileşen veya önkoşul olarak yorumlanmıştır (Muno, 2012:34).

Minimalist demokrasi yaklaşımı, "seçimcilik" riskini de beraberinde getirmektedir. Demokratik pekişmeyi basit bir biçimde düzenli ve yarışmacı seçimler ile bir tutmak yeterli değildir (Özbudun, 2007:8). Tek boyutlu, minimalist demokrasi tanımlamaları normatif olarak yeterli olmadığı gibi, analitik olarak da kompleks değildir. Bu tarz tanımlamalar farklılaştırıcı karşılaştırmalı analizlere imkân vermemektedir. Yine minimal demokrasi anlayışı özellikle 90'lı yıllardan sonra oluşan demokratik yapıları açıklamakta yetersiz kalmıştır. Biçimsel olarak demokrasinin kriterlerini yerine getiren pek çok siyasi rejimin, büyük ölçüde demokratik norm ve kurumları da yaradıkları görülmüştür (Özalp, 2008:137).

Bu şekilde yaşanan bir demokratik pekişme, içinde demokratik bir tarzda seçilmiş sivil otoritelerin seçimle işbaşına gelmemiş olanlara (demokratik hesap sorma mekanizmasının dışında kalan aktörler) üstünlüğünü ve tüm vatandaşlarının temel insan haklarına geniş ve etkili garantileri de barındırmalıdır (Özbudun, 2007:8). Özbudun, iki el değiştirme testinin demokratik pekişmenin nihai kriteri olarak alınmayacağını söyler. Ona göre, bu test, başkanlık sistemi ve iki parti sisteminde, hükümet değişikliklerinin sık sık olmasının mutlaka demokratik pekişmeye yol açmadığı çok partili parlamenter sistemlere göre daha anlamlıdır. Buna örnek olarak Türkiye'de 1973 ile 1980 arasında Bülent Ecevit ile Süleyman Demirel'in başını çektiği ve demokratik pekişmeye hiçbir

yönetim biçimleri ve performansları. İstanbul: İthaki Yayınevi; Chang, E. C.C. (2010). Vote Shifting and Democratic Consolidation in East Asian Democracies Evidence from Taiwan and South Korea. *Taiwan Journal of Democracy*, 6(2), pp. 75-99; Chu, Y. & Im, H. B. (2011). Power Rotation and Democratic Consolidation in South Korea and Taiwan. *Democracy in East Asia and Taiwan in Global Perspective*.

katkıları bulunmayan “üç iktidar el değiştirmesi”ni ve 1980’de demokrasinin çökmesini örnek olarak gösterir (Özbudun, 2007:8-9).

Lijphart (2017:21-22) demokrasinin değişmeli olarak iktidara gelen iki partili sistemi gerektirdiği şeklindeki çoğunlukçu demokrasi varsayımına dikkat çeker. Ona göre, bu varsayım oydaşmacı çok partili sistemlerin koalisyonlara eğimli olduğu ve hükümet değişikliğinin muhalefetin hükümet olmasından ziyade hükümetin parti birleşiminde kısmi bir değişiklik anlamına geldiğini hesaba katmaz. İki El Değiştirme gibi devretme testleri ise çoğunlukçu varsayımınla çelişmektedir.

Bu doğrultuda İki El Değiştirme Testi, demokratik pekişmenin tek ve nihai ölçütü olamaz kanısına varılabilir. Gerçekten de İki El Değiştirme Testini geçmek bir demokrasinin tam olarak geliştiğini ima etmezken, yeni bir demokrasinin olgunlaşp geliştiğini belirtmek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Schedler, 2001). Bratton’ın (2004) savunduğu gibi mantıksal olarak, yeni bir demokrasinin konsolide olup olmadığı kabul edilmeden önce hükümetini seçimlerle düzenli olarak değiştirme potansiyeli taşıdığı kanıtlanması gerekir. İki El Değiştirme Testini geçmek, aynı zamanda tüm siyasi güçlerin meşru seçim araçları vasıtasıyla iktidarı ele geçirmeyi şiddet veya güçle geçirmeye tercih ettikleri anlamına gelmektedir. Böylece, İki El Değiştirme Testi, siyasi seçkinlerin demokratik bağlılık düzeylerini değerlendirmede çok yararlıdır. Bu anlamda Huntington’un İki El Değiştirme Testinin popülaritesi ve kullanışlılığı da göz ardı edilemez.

3. 1985’ten Bugüne KKTC’de Yapılan Genel Seçimler

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde seçimler, Anayasa ve kanunlarda belirtilmiş şekli ile yapılmakta olup seçim türleri; Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhuriyet Meclisi’ne milletvekili seçimleri ve yerel yönetim seçimleri olmak üzere üçe ayrılır. Cumhurbaşkanlığı ve Cumhuriyet Meclisi seçimleri 5 senede bir, yerel yönetim seçimleri ise 4 yılda bir yapılmaktadır.

KKTC’nin kurulduğu 15 Kasım 1983 tarihinden günümüze 11 adet genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerden sadece 9 tanesi İki El Değiştirme Testi dahilinde incelenmiştir. Teste dahil edilmeyen seçimler, 13 Ekim 1991 ara seçimi, 25 Haziran 2006 ara seçimi ve 27 Haziran 2010 ara seçimleridir. Bahsi geçen ara seçimler KKTC genelinde yapılmamış belli seçim bölgelerinde tekrarlanmak durumunda kalmış seçimlerdir. 13 Ekim 1991 ara seçiminde, Demokratik Mücadele Partisinden seçilmiş 12 milletvekilinin seçimlere Türkiye’den müdahale edildiği gerekçesiyle yemin etmemesi üzerine hiç başlamayan milletvekillikleri için yasa gereği bir yıl sonra ara seçim yapılmıştır. 25 Haziran 2006 ara seçimi, Mehmet Ali Talat’ın 20 Nisan 2005’te Cumhurbaşkanı seçilmesi ve UBP milletvekili Salih Miroğlu’nun ölümü üzerine mecliste boş kalan sandalyeler için yapılmıştır. 27 Haziran 2010 ara seçimleri ise dönemin Başbakanı Derviş Eroğlu’nun Cumhurbaşkanı seçilmesi nedeniyle Cumhuriyet Meclisi’nde boşalan bir milletvekilliği için sadece Gazimağusa ilçesinde yapılmıştır. Ülke geneline mal edilemeyecek bu seçimler teste dahil edilmemekle birlikte 1983 tarihinden önce yapılan seçimler de incelenmemiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti (13 Şubat 1975-15 Kasım 1983) döneminde yapılmış olan 20 Haziran 1976 genel seçimleri ve 28 Haziran 1981 seçimleri bu sebeple tabloda yer almamıştır.

Tablo 1: KKTC’de Yapılan Genel Seçimler

Seçim	Birinci parti	İkinci parti	Üçüncü parti	Meclise giren partiler	Kurulan hükümetler
23 Haziran 1985 Genel Seçimi	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %36,7 24 milletvekili	Cumhuriyetçi Türk Partisi Özker Özgür %21,4 12 milletvekili	Toplumcu Kurtuluş Partisi İsmail Bozkurt %15,8 10 milletvekili	Yeni Doğuş Partisi Aytaç Beştaşlar %8,8 4 milletvekili	1. Eroğlu Hükümeti 2. Eroğlu Hükümeti 3. Eroğlu Hükümeti
6 Mayıs 1990 Genel Seçimi	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %54,7 34 milletvekili	Demokratik Mücadele Partisi Parti başkanlar Kurulu %44,5 16 milletvekili	-	-	4. Eroğlu Hükümeti
12 Aralık 1993 Erken Genel Seçimi	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %29,9 17 milletvekili	Demokrat Parti Hakkı Atun %29,2 15 milletvekili	Cumhuriyetçi Türk Partisi Özker Özgür %24,2 13 milletvekili	Toplumcu Kurtuluş Partisi Mustafa Akıncı %13,3 5 milletvekili	1. Atun hükümeti (DP-CTP) 2. Atun Hükümeti (DP-CTP) 3. Atun Hükümeti (DP-CTP) 5. Eroğlu Hükümeti (UBP-DP)
6 Aralık 1998 Genel Seçimi	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %40,4 24 milletvekili	Demokrat Parti Salih Coşar %22,6 13 milletvekili	Toplumcu Kurtuluş Partisi Mustafa Akıncı %15,3 7 milletvekili	Cumhuriyetçi Türk Partisi Mehmet Ali Talat %13,4 6 milletvekili	6. Eroğlu Hükümeti (UBP-TKP) 7. Eroğlu Hükümeti (UBP-DP)
14 Aralık 2003 Genel Seçimi	Cumhuriyetçi Türk Partisi Mehmet Ali Talat %35,17 19 milletvekili	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %32,89 18 milletvekili	Demokrat Parti Serdar Denktaş %12,92 7 milletvekili	Barış ve Demokrasi Hareketi Mustafa Akıncı %13,2 6 milletvekili	1. Talat Hükümeti (CTP-DP)
20 Şubat 2005 Erken Genel Seçimi	Cumhuriyetçi Türk Partisi Mehmet Ali Talat %44,5 24 milletvekili	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %31,7 19 milletvekili	Demokrat Parti Serdar Denktaş %13,5 6 milletvekili	Barış ve Demokrasi Hareketi Mustafa Akıncı %5,8 1 milletvekili	2. Talat Hükümeti (CTP-DP) 1. Soyer Hükümeti (CTP-DP) 2. Soyer hükümeti (CTP-ÖRP)

						3. Soyer Hükümeti (CTP-ÖRP)
19 Nisan 2009 Erken Genel Seçimi	Ulusal Birlik Partisi Derviş Eroğlu %43,97 26 milletvekili	Cumhuriyetçi Türk Partisi Ferdi Sabit Soyer %29,34 15 milletvekili	Demokrat Parti Serdar Denktaş %10,64 5 milletvekili	Toplumcu Demokrasi Partisi Mehmet Çakıcı %6,2 2 milletvekili	Özgürlük ve Reform Partisi Turgay Avcı %6,2 2 milletvekili	8. Eroğlu Hükümeti (UBP) 1. Küçük Hükümeti (UBP-DP) Dr. Sibel Siber Hükümeti (CTP)
28 Temmuz 2013 Erken Genel Seçimi	Cumhuriyetçi Türk Partisi Özkan Yorgancıoğlu %38,38 21 milletvekili	Ulusal Birlik Partisi İrsen Küçük %27,33 14 milletvekili	Demokrat Parti Serdar Denktaş %23,16 12 milletvekili	Toplumcu Demokrasi Partisi Mehmet Çakıcı %7,41 3 milletvekili		Özkan Yorgancıoğlu Hükümeti (CTP-DP) 1.Ömer Kalyoncu Hükümeti (CTP-UBP) Özgürgün Hükümeti (UBP-DP-Bağımsızlar)

Kaynak: <http://basbakanlik.gov.ct.tr/BA%C5%9EBAKANLIK/ESK%C4%B0-H%C3%9CK%C3%9CMETLER>; <http://ysk.mahkemeler.net/>, (30.11.2016); Aydoğdu, *a.g.e.*

Yukarıdaki tabloda, KKTC'nin kuruluşundan sonra ülke genelinde gerçekleştirilen seçimler sonuçları ve bir sonraki seçime kadar yaşanan hükümet değişiklikleri ile gösterilmektedir. İktidar değişiminin önemli rol oynadığı İki El Değiştirme Testi dahilinde ülke genelinde yapılan seçimler aşağıda ayrıntılı şekilde incelenmektedir. Bu anlamda Tablo 1.'in yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

4. KKTC Genel Seçimlerinin İki El Değiştirme Testi Dâhilinde Yorumlanması

KKTC'de 1985-2013 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlere bakıldığında birinci gelen partilerin tek başına iktidar olacak çoğunluğu genellikle yakalayamadığı görülmektedir. Hükümetler çoğunlukla koalisyon usulü kurulmuştur. 1., 2., 3., 4. ve 8. Eroğlu hükümeti bunun istisnası olarak gösterilebilir ancak onlar da koalisyon hükümetleri gibi uzun ömürlü olmamıştır.

İki El Değiştirme Testinin ilk kıstası olan, "ilk seçimde iktidara gelen grup ya da partinin daha sonraki bir seçimi kaybetmesi ve seçimi kazananlara iktidarı barışçı şekilde devretmesi" KKTC'de yapılan seçimler açısından incelendiğinde şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır; 12 Aralık 1993 Erken Genel Seçimlerinde en yüksek oyu %29,9 ile UBP almıştır ancak Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, hükümet kurma görevini %29,2 oy oranıyla ikinci parti olan Demokrat Parti'ye vermiştir. Tek başına iktidar olacak çoğunluğa sahip olmayan DP, koalisyon için CTP ile anlaşmış ve 1. Atun Hükümeti kurulmuştur. KKTC tarihinde o güne kadar kurulan hükümetler UBP'nin tek parti iktidarı şeklinde olmuş iken 1993 seçimleri ile iktidar değişmiştir.

UBP, 14 Aralık 2003 Genel Seçimlerine kadar hep en yüksek oyu alan parti olmuştur. 1998 seçimlerinden önce 3. Atun Hükümetinin sonlanması ardından DP, CTP yerine UBP ile koalisyona gitmiştir ve 5. Eroğlu Hükümeti kurulmuştur. Ancak hükümet değişikliği seçim sonucu olmamıştır. 6 Aralık 1998 Genel Seçimlerinde birinci gelen UBP'nin, koalisyon ortağı Toplumcu Kurtuluş Partisi olmuş ve 6. Eroğlu hükümeti kurulmuştur. 1993 seçimlerinden sonra iktidarı paylaşan DP-CTP koalisyonu, 1998 seçimlerinde yerini UBP-TKP koalisyonuna bırakmıştır. İki seçim arasında kurulan koalisyon hükümetleri dikkate alınmaz ise iktidarın değiştiği söylenebilir. İki El Değiştirme Testinin ikinci kıstası "seçimi kazananlar da, iktidarı daha sonraki bir seçimi kazananlara barışçı şekilde devrederlerse, demokrasi pekişmiş sayılabilir"dir. Teoride 1998 seçimleri ile iktidarın değiştiği düşünülse dahi pratikte Kıbrıs siyaseti 2000'li yıllarda ciddi bir değişim sürecine girmiştir. Rum kesiminin AB üyesi olması, AB ile diğer uluslararası güçlerin Kıbrıs Sorununu çözmek için uyguladıkları baskı ve ülke içinde yaşanan ekonomik sorunlar bu değişimi kaçınılmaz kılmıştır. Bu ortamda sol partiler kendilerine taban bulmaya başlayarak öne çıkmışlardır (SDE, 2010:9-10). Kıbrıs'ta yükselen Sol Kıbrısçı Siyaset sonucu 14 Aralık 2003 Genel Seçimlerini Mehmet Ali Talat önderliğinde ki Cumhuriyetçi Türk Partisi kazanmıştır. Partilerin oy oranlarına bakıldığında, KKTC seçmeninin yüzde 60 civarı sağ, yüzde 40 civarı sol eğilimli olduğunu görülmektedir. Bu oranlar ilk defa 2003 ve 2005 Genel Seçimlerinde bozulmuştur ve bu iki seçimde sol oylar yaklaşık yüzde 55 civarı, sağ oylar da yüzde 45 civarı olmuştur. 2001 Ekonomik Krizi, Türkiye'de 2002 yılında iktidara gelen AK Partinin benimsediği Kıbrıs Politikası ve AK Partinin bu dönemde iktidara gelen yeni siyasal eliti desteklemesi bu durumun oluşmasında etkili olmuştur. AK Parti ilk iktidara geldiği dönemde AB üyeliğini gündem maddesi yapmıştı ve Türkiye'nin AB üyeliği konusunda Kıbrıs Sorununu engel olarak görüyor, çözülmesini istiyordu. Bu sebeple Annan Planına destek verdi (Şimşir, 2004:62-63). Bu süreçte adanın birleşmesini ve AB üyeliğini çözüm olarak gören, "Çözüm ve AB" sloganıyla öne çıkan CTP-BG'nin 2003 ve 2005 seçimlerinde birinci parti olması kaçınılmaz bir sürecin sonucuydu. Yaşanan siyasal dönüşüm ile ortaya çıkan tablo göstermektedir ki 1998 Genel Seçimlerinin sonucunun İki El Değiştirme Testinin ikinci adımına tam manasıyla desteklemediği düşünülse dahi 2003 Genel seçimleri ile ikinci el değiştirme kesinlikle yaşanmış sayılır.

Kıbrıs siyasetindeki dönüşüm bununla sınırlı kalmamıştır. CTP'nin Kıbrıs Müzakerelerini fazlasıyla ön plana alması ama sonuca ulaşamaması, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde başarısızlığı ve artan yolsuzluk söylentileri seçmenlerde hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu hayal kırıklığının oluşmasında Annan Planına kuzeyin evet derken güneyin reddetmesi ve bunun bir sonucu olarak Türkiye'nin AB üyeliğinin siyasal ve toplumsal alandaki ağırlığını ve niteliğini yitirmesi de etkili olmuştur (Yaka, 2011:110-111). Bütün bu gelişmeler Kıbrıs Türklerinde bir içe kapanmaya sebebiyet vererek sağ-milliyetçi siyaseti yükselişe geçirmiş ve Kıbrıs'ta 2009 Genel Seçimlerinin sonucunu belirleyerek UBP'nin tek başına iktidara gelmesi sonucunu doğurmuştur. 2009 Seçimi ile barışçı yollardan iktidar tekrar değişmiştir. Kaldı ki 2013 Genel Seçimleri bir başka iktidar değişimini işaret eder.

Sonuç olarak KKTC demokrasisi, seçimleri temel alan İki El Değiştirme Testini geçmiştir. Ancak sürekli değişen koalisyon hükümetleri, ekonomik ve sosyal sorunlar, ada ülkesi olmanın getirdiği zorluklar, sadece Türkiye tarafından tanınmak ve Kıbrıs'a uygulanan ambargolar, Türkiye-AB-İngiltere vb taraflardan gelen dış müdahaleler, Kıbrıs'ta siyaseti bağımsız, şeffaf ve istikrarlı olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Bu olumsuzluklara seçimler bazında bakıldığında 1991 ara seçimi en açık örnek olarak görülmektedir. 1985 sonrası sürece bakıldığında üçü ara seçim olmak üzere toplam on bir milletvekili seçimi yapılmıştır. Tabloda yer verilmeyen ara seçimlerden ilki 13 Ekim 1991 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 6 Mayıs 1990 seçimi sonrası ittifak amaçlı kurulmuş olan Demokratik Mücadele Partisinden seçilen 12 milletvekilinin, seçimlere Türkiye'den

müdahale edildiği gerekçesiyle yemin etmemesi üzerine boşalan üyelikler için yasa gereği bir yıl sonra ara seçim yapılmıştır. Lefkoşa, Girne ve Gazimağusa genelinde gerçekleştirilen bu seçim sonucunda UBP boşalan üyeliklerin tamamına yakını kazanmıştır. KKTC genelinde ara seçime katılım düşük olmuştur. Bunun sebebi önceki seçimin şaibeli olduğu iddiasıyla Toplumcu Kurtuluş Partisi ve Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin ara seçimleri boykot ederek katılmamasıdır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, meclisin dışı yönelik görünümünde ters etki yaratmaması ve tek parti ezici çoğunluğunun olmaması açısından UBP yetkililerine, seçimlere katılmamaları için dolaylı telkinde bulunduğu iddia edilmektedir. Ancak buna rağmen UBP yönetiminin seçimlere katıldığı bilinmektedir (Aydoğdu, 2005:99-101).

14 Aralık 2003 seçimleri ise dış müdahalenin öne çıktığı seçimler olmuştur. 2003 seçimleri, 2004 yılının mayıs ayında AB'ye katılacak olan Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB serüveni ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırlamış olduğu Annan Planının atmosferi altında gerçekleşmiştir. ABD, İngiltere ve AB'ye üye olan pek çok ülke doğrudan veya dolaylı olarak söz ve eylemler ile müdahalede bulunmaya çalışmışlar, bir yandan Türkiye'nin tarafsız kalmasını isterken diğer yandan muhalefet partilerini destekleyen ve Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile iktidar partisini hedef alan açıklamalar yapmışlardır.

Seçimleri yüksek sayıda yabancı parlamenter, uluslararası gözlemci ve basın mensubu izlemiştir. Hepsinin genel kanaati, seçim öncesi yapılan beyanatların aksine seçimlerin huzur içerisinde ve son derece demokratik bir ortamda gerçekleştiği olmuştur (Aydoğdu, 2005:111).

Buna göre KKTC genelinde yapılmış seçimlerde, demokratikleşmeyi ölçen İki El Değiştirme Testinin olumlu sonuç verdiği söylenebilir. Yönetim, barışçı yollardan adil seçimler ile iki kereden fazla el değiştirmiştir. Ancak bu sonuç ister içeriden olsun ister dışarıdan seçimlere ve ülke siyasetine müdahalede bulunulmadığı fikrini akla getirmemelidir. Kıbrıs siyasetinin öncelikle Türkiye'nin müdahalesine maruz kaldığı iddia edilmektedir. Bu tür müdahaleleri protesto etmek için siyasi partilerin seçimlere katılmadığı, belli siyasetçilerin demeçlerinde bu konuya sıkça yer verdiğini görmekteyiz. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi genel seçimler ile sınırlı kalmamış, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de kendini göstermiştir. Bununla birlikte müdahalenin sınırları siyasi alanın dışında, ekonomik, toplumsal ve askeri alanlara da sirayet etmiştir (Hasgüler, 1995:76-77). Diğer yandan minimalist demokrasi anlayışı çerçevesinde Kıbrıs'ta demokrasi pekişmiş denilse dahi, siyasi istikrar açısından seçimlerin sıklığı ve koalisyon hükümetlerinin zayıf tarafları genel bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır[†]. Kıbrıs'ta bu duruma ek olarak ekonomik ve sosyal gelişmeler de siyasetin ve demokrasinin istikrarsızlaşmasına neden olmaktadır.

Sonuç

Huntington'ın İki El Değiştirme Testi, demokrasinin pekişmesini ölçmede seçimcilik riski ve dar bir bakış açısı barındırsa da, özellikle yeni demokratik sistemlerde, konsolide olmuş bir demokrasiden bahsedilmemiz için gerekli olan temel şartları göz önüne sermede oldukça faydalıdır. İlginç bir şekilde, istikrarlı ve güçlü demokrasilere sahip Almanya, Hollanda ve İsviçre gibi ülkelerin 1940-1996 yılları arasındaki yarım yüzyıllık sürede tek bir devretme testinden dahi geçememişlerdir (Lijphart, 2014:22). Bu açıdan KKTC'nin İki El Değiştirme Testinden geçmesi, yeni bağımsız bir ülke olarak girdiği demokrasi testini başarı ile verdiği şeklinde yorumlanabilir.

Kıbrıs Sorununa dair ulusal ve uluslararası alanda yapılan pek çok çalışma, Kıbrıs adasının ve KKTC'nin geçirdiği tarihsel sürece odaklanmakta, Kıbrıs Sorununu KKTC, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlardan oluşan taraflar arası müzakereler bazında ele almaktadır. Literatürde KKTC'nin ülke olarak siyasi ve idari yapılanması, demokratikleşme hareketleri, demokrasinin kurumlar bazında incelenmesi vb çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda KKTC demokrasinin incelenmesi ve seçimler bazında teste tabi tutulması, özellikle sonuçları bakımından önemlidir. Zira KKTC'nin uluslararası alanda çeşitli ambargolar ve kısıtlarla karşılaşması, ülke olarak tanınmamasına dayanmaktadır. Oysa KKTC, 1983'te bağımsızlığını ilan ettiğinden bu yanda

[†] Kemal Gözler "koalisyon hükümetlerinin güçsüz hükümetlerdir" der ve devam eder "Çünkü, koalisyon hükümetleri birden fazla partiden oluşmuştur. Bu partiler doğal olarak birbirinin rakibi durumundadır. Dolayısıyla bu hükümeti oluşturan partiler arasında şu ya da bu şekilde bir uzlaşmazlık vardır. Zaten aralarında fark olmasa iki ayrı parti olmazlardı. Bu partilerin oluşturduğu koalisyon hükümetlerinde gerçek anlamda üzerinde uzlaşılan zaten çok az konu vardır. Diğer yandan koalisyon hükümetleri hızlı karar alamaz. Çünkü ilk önce koalisyon liderlerinin kendi aralarında anlaşmaları gerekir. Bu ise çoğunlukla uzun pazarlıklar sonucunda olur. Ayrıca koalisyon hükümetlerinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar çok zor çözümler. Koalisyon hükümetlerinde icraat, uyumsuzluk yaratır. Bu nedenle bu hükümetler, hiçbir şey yapmayarak hayatlarını uzatmaya çalışırlar." Daha fazla bilgi için Bkz. Gözler, K. (2000). Türkiye'de hükümetlere nasıl istikrar ve etkinlik kazandırılabilir? (başkanlık sistemi ve rasyonelleştirilmiş parlamenterizm üzerine bir deneme), *Türkiye Günlüğü*, 62, s.25-47. Sartori'nin belirttiğine göre, "koalisyon hükümetlerinin yapabileceği birazcık icraat, genellikle ilk altı ay içinde, hükümetin devrilmesinin hoş karşılanmayacağı ilk balayı döneminde yapılır. Ondan sonra hükümetler, hareketsiz kalarak, gemiyi batırmamaya çalışarak zaman kazanmaya bakarlar". Böylece koalisyon hükümetleri yönetme yeteneğinden kısa sürede mahrum kalırlar. Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı anayasa mühendisliği yapılar özendiriciler ve sonuçlar üzerine bir inceleme*. (Çev. Ergun Özbudun). İstanbul: Yetkin Yayınları, s.152.

demokratik nitelikleri yerine getiren bağımsız bir cumhuriyet olmuştur. Bu durumun kabulü için, KKTC'yi idari ve siyasi yapı açısından ele alan çalışmalar oldukça önemlidir.

KKTC'nin İki El Değiştirme Testini, kurallara uygun iktidar devirleri ile geçmesi, demokrasinin ülkede minimalist anlayış bazında da olsa yerleştiğini göstermektedir. Seçilmişler, makam ve iktidarlarını devredebek derecede demokrasiye bağlılığını kanıtlarken, seçenler, demokratik sistem içinde faaliyet göstermektedir. Böylece siyasal kültürün demokrasinin kurumlarıyla iç içe geçtiği yorumu getirilebilir. Elbette demokrasinin kalitesini ve pekişmesini ölçmek adına Freedom House, Economist Intelligence Unit vb kuruluşların endeks ve verileri bizlere daha fazla şey söyleyecektir. Bu ölçümler Özbudun'un (2007:8), uzun bir sosyalizasyon süreci sonucu vatandaşlarda demokratik değerlerin yaygınlaşması olarak tanımladığı demokrasinin maksimalist kavramı temelinde değerlendirmeler sunması açısından da dikkate değerdir.

Kaynakça

- Aydoğdu, A. (2005). *Tarihsel süreçte Kıbrıs Türk seçimleri ve yönetimleri*, Ankara: BRC Basım.
- Bratton M. (2004). The 'alternation effect' in Africa. *Journal of Democracy* 15(4), pp. 147-158.
- Chang, E. C.C. (2010). Vote Shifting and Democratic Consolidation in East Asian Democracies Evidence from Taiwan and South Korea. *Taiwan Journal of Democracy*, 6(2), pp. 75-99.
- Chu, Y. & Im, H. B. (2011). Power Rotation and Democratic Consolidation in South Korea and Taiwan. *Democracy in East Asia and Taiwan in Global Perspective*.
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarch: Participation and opposition*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, R. A. (2010) *Demokrasi Üzerine*. (Çev. B. Kadioğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gözler, K. (2000). Türkiye'de hükümetlere nasıl istikrar ve etkinlik kazandırılabilir? (başkanlık sistemi ve rasyonelleştirilmiş parlamenterizm üzerine bir deneme), *Türkiye Günlüğü*, 62, s.25-47.
- Hasgüler, M. (1995). TC'den Kıbrıs'a dış müdahaleler, *Birikim Dergisi*, 75.
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Huntington, S. P. (1996). *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*. (Çev. E. Özbudun). İstanbul: Yetkin Yayınları.
- Karadağ, A. (2011). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de demokratikleşme, sivil toplum ve sendikalar, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 29-52.
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi modelleri: Otuz altı ülkede yönetim biçimleri ve performansları*. İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Muno, W. (2012). Democracy and the rule of law in Mexico, *Kas International Reports*, 10.
- O'Donnell, G. (1992). Transitions, continuities, paradoxes. In S. Mainwaring, G. O'Donnell, & J. S. Valenzuela (Eds.), *Issues in Democratic Consolidation: The New South American Democracies in Comparative Perspective* (pp. 47-63). Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- O'Donnell, G. (1994). Delegative democracy, *Journal of Democracy*, 5(1).
- Özalp, O. N. (2008). Türkiye demokrasilerin neresinde? Demokrasi tiplerini ışığında Türkiye örneğine yeni bir bakış denemesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 66(2), 129-161.
- Özbudun, E. (2007). *Çağdaş Türk politikası demokratik pekişmenin önündeki engeller*. (Çev. A. R. Usul). İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.
- Przeworski, A. (1991). *Democracy and the market political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sartori, G. (1997). Karşılaştırmalı anayasa mühendisliği yapılar özendiriciler ve sonuçlar üzerine bir inceleme. (Çev. Ergun Özbudun). İstanbul: Yetkin Yayınları.
- Schedler, A. (2001). Measuring democratic consolidation. *Studies in Comparative International Development*, 36(1), pp. 66-92.
- Schmidt, M. G. (2001). *Demokrasi kuramlarına giriş*. (Çev. M. E. Köktaş). Ankara: Vadi Yayınları.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü (2010). KKTC siyaseti ve Kıbrıs sorunu, Ankara: SDE Analiz.
- Şimşir, B. (2004). *AB, AKP ve Kıbrıs*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yaka, Ö. (2011). 'Ulusal dava'dan 'ayakbağı'na: Kıbrıs siyasetinin dönüşümü, *Memleket Siyaset Yönetim*, 6(16).